De Vrijheid Oisterwijk

Kerkeind 63

het Gulden Vlies, later het Bont Paardje

Kerkstraat 122, 5061 EL en CT

Pastoor van Rijckelstraat 1-7 5061 CT

Paul de Backer, en verre verwant van de dames De Bakker die hier meer dan een halve eeuw thuis waren op de markante hoek van het Kerkplein die toegang geeft tot de Kerkstraat en de gebouwen waarvan Nol van de Berg zijn woning maakte met zijn bedrijf, timmerwinkel en opslagruimten voor zijn aannemerij, stond in het begin van de twintigste eeuw de schoenfabriek van de firma G. Nouwens & Zoonen. Ook in de oudste bekende tijden waren hier tussen Kerkstraat en Hoogstraat op de hoek twee erven, die in latere tijden lange jaren een ongedeelde geschiedenis gehad hebben.

Kerkeind 63
het Gulden Vlies, later het Bont Paardje,
Kerkstraat 122, 5061 EL en CT
Pastoor van Rijckelstraat 1-7 5061 CT

*Des '*dinsdachs na den zondach alsmen zinght Reminiscere'* in de vasten en derhalve nog in het jaar 1429 wanneer men rekent volgens de paasstijl (welke eerst met ingang van 1 januari 1576, door de landvoogd Don Luis de Requesens werd terzijde gesteld[1], heeft Jan, de natuurlijke zoon van meester Jan Wijtmans, een lijfpacht verkocht uit een huis binnen de Vrijheid, dat aan een zijde begrensd wordt door de erven van Aart de Gruyter en een zekere Floris[2]. Deze laatstgenoemde erven lagen aan drie zijden begrensd door een straat[3]. Floris' erf werd aan het noordeinde begrensd door de gemene '*heirwech*', dat is de Hoogstraat, en in het zuiden door het erf van Aart. Daar hun erven waren gelegen bij de kerk is het duidelijk dat het erf van Aart was gelegen op de hoek van de Kerkstraat en de tegenwoordige Pastoor van Ryckelstraat. Met Floris wordt Floris, de natuurlijke zoon van Simon Goyaarts bedoeld[4]. Zijn goed komt hierna onder B ter sprake; onder A wordt gehandeld over het erf van Aart.*

1 sH,GA 6863;
2 Otw,R.148,9;
3 Otw,R.152; Otw,R.159,23;
4 Otw,R.152,26v;

A

Ook Aart was een natuurlijk kind en wel van Wouter die Gruter bij Kathelijn Vrancken[5]. Op het erf van Aart stonden twee huizen waarvan het oostelijke in 1440 *'dat nuwe huys'* wordt genoemd[6]. Dit wordt hierna onder 64 uitgebreider besproken. Het cartularium van de Tafel van den Heiligen Geest vermeldt *'VI lopen rogge die Aert die Gruyter ende Lysbeth zyn wyf beset hebben, uut hoeren II huysen ende hoeven ende schueren gelegen binnen der vryheyt van Oesterwijck by die kercke'*[7]. Op 22 april 1440 worden deze twee huizen door de kinderen van Aart verdeeld. Heer Aarnt die Gruyter, priester, en zijn broeders Matthijs, Jan en Henrik, van wie de twee laatstgenoemden later ook nog priester zijn geworden[8] en heer Henrik pater en biechtvader van het klooster te Oisterwijk[9], hebben bij de scheiding en deling *'dat oude huys'* met zijn osendrup aan de oostzijde en de schuur westwaarts *'neffen die strate'* toegescheiden aan Aart en Matthijs, die hebben beloofd de last van zes lopen rogge ten behoeve van de Tafel van den Heiligen Geest te dragen. Anderzijds is aan Jan en Henrik *'dat nuwe huys'* met de weg tussen het oude en nieuwe huis toegedeeld, met als last een cijns van een pond payment aan de Tafel van den Heiligen Geest en een van een half pond aan de persoon en de altaristen.
Heer Aart heeft zijn deel in het oude huis al 's-anderendaags voor een erfpacht van 12 lopen rogge overgedragen aan zijn broeder Matthijs. Deze huurde van Jan en Henrik dadelijk het nieuwe huis voor 12 lopen rogge op Sint Remijs en 12 lopen op Pasen, zulks op voorwaarde *'oft zake were dat binnen den voirscreven termijn aen vorscreven huyse yet vyel te leymen: dat sal Mathijs leymen op sinen cost; ende of der hout of yser of stroe toe te doen were tvoirscreven huys mede te rekenen of te decken: dat sullen Jannis en Henrik vorscreven corten ende Thijs saelt verleggen ende den werkluden eten geven ende den decker oeperen ende Jan ende Henrick sullen die dachuere gelden'*[10]. Dit nieuwe huis is later in handen gekomen van Jannis Goossens van der Beerthen, die was getrouwd met Elisabeth, een zuster van de genoemde gebroeders. Dat Elisabeth niet bij de erfdeling in 1440 betrokken was, schijnt te liggen aan een uitboedeling met de opbrengst van het goed te Perre. Op 22 april 1440 heeft Jannis als man van Elisabeth bekend het geld van het huis te Perre hetwelk Gijb Loder en Jan Vrientssoen, zijn zwager van Art de Gruyter en Jannis in een wettige koop verkregen, ontvangen te hebben[11].
Het oude huis heeft Thijs als weduwnaar van Heilwich, dochter van Henrik van den Dijck, *'om merkelijke redenen hem daer toe porrende'* aan zijn broeder heer Aart *'in sinen testamente ghemaect ende beset'*[12]. Sophie, welke door Matthijs als weduwe werd achtergelaten, heeft er zelfs niet de tocht in bezeten. Jan, de zoon van Henrik Blanckaert, die het huis op 28 januari 1490 van heer Aart Matthijs Gruyters (ook handelend voor de andere erfgenamen van zijn broeder) heeft verkregen[13], heeft evenwel op 10 juni 1499 uit het huis een cijns van twee rijnsgulden en tien stuiver beloofd, waarvan Sophie, de weduwe van Thijs die Gruyter de tocht zou hebben en Matthijs Verelst (met wie Sophie waarschijnlijk is hertrouwd) het erfrecht[14]. In die tijd hief heer Aart Scellens, een kleinzoon van Jannis Goossens van der Beerthen en Elisabeth Aart sGruyters dochter, al een erfpacht van drie lopen rogge uit het voorvaderlijk huis. Heer Aart, die *'cappelaen'* van het altaar van Onze Lieve Vrouw *'in den choer van den beghijnhoff tot Herentals'* was, heeft die erfpacht bij uiterste wilsbeschikking vermaakt aan zijn natuurlijke dochter Angel, wier man Jan Dirks van der Elst haar op

5 Zie genealogie Die Gruter;
6 Otw,R.152,26v; *Den Arme gegeven*, nr 164;
7 GA, ged. 42,22v;
8 sH,R.1224,316;
9 Otw,R.152,27;
10 Otw,R.152,27;
11 Otw,R.152,27;
12 Otw,R.196,1v;
13 Otw,R.196,1v;
14 Otw,R.204,22; Otw,R.206,los blad;

2 januari 1514 heeft overgedragen aan Jan Henrik Blanckarts[15]. Inmiddels was de cijns waarop Matthijs van der Elst recht had, al (op 19 mei 1509) overgegaan aan Cornelis Gerits van Dongen[16]. Ondertussen, op 5 april 1510, had Jan Henrik Blanckaerts zowel dit huis, zijn woonhuis[17], als een huis binnen de Vrijheid dat onder nummer 45 van het Lindeind is behandeld, verbonden voor een erfpacht van anderhalf mud rogge, gekocht met van Henrik Melis afkomstig losgeld, te weten 50 gulden. Dat anderhalf mud diende ter fundatie van een *'weeckmisse voer dat beelt sunte Barbare'*, waarvoor Dirk Beliuys bij testament had zorggedragen[18]. Jan Henrik Blanckaerts kon de erfpacht lossen met 51 gulden van achttien stuiver.
Na de dood van Jan Henrik Blanckaert hebben zijn erfgenamen het hier besproken huis, waarin dan twee woningen zijn, op 9 januari 1529 voor 280 carolusgulden overgedragen aan Gijsbrecht, de zoon van wijlen heer Jan van den Eynde, priester[19]. Vrij spoedig is het huis evenwel door Claas Hoefs opgewonnen en in de openbare verkoop heeft Adriaan Pauwels Rijsbroeck er kennelijk het meeste voor geboden. Op 22 augustus 1537 draagt die het goed over aan Goris Daniels[20]. Op 29 januari 1539 heeft Goris uit zijn huis en *'afterhuys'* een cijns van drie *'keysersgulden'* verkocht aan Jenneken[21], de weduwe van Willem Colen[22], en 17 januari 1542 belooft hij nog een cijns van 30 stuiver uit zijn huis bij de kerk aan heer Mattheeus Willems van Berlicum ten behoeve van het convent *'van sunte Katherynen de maget'* binnen de Vrijheid, op Sacramentsdag aan het klooster te voldoen voor het jaargetijde van Art, Jenneken en Heilken, de kinderen van Wouter van den Venne[23]. Heilken was zuster in het klooster[24].
Goris was een natuurlijke zoon van Daniel Cornelissen van der Goes. In het oude Brabantse recht gold als recht dat *'die heer aenveerdt allen tgoet toebehoirende eenen bastaert sonder wittige gebuerte van sijnen lyve geprocreert achter te laetene betalende syn wittige schulden, ende dat alsulcke bastarden egheen testament en mach maicken sonder octroye'*[25]. Om nu te verhinderen dat de rentmeester-generaal der domeinen als vertegenwoordiger van de landsheer bij zijn begrafenis de voorste rouw zou hebben, heeft Goris een octrooi aangevraagd om over zijn goederen bij uiterste wil te mogen beschikken. Dat heeft hij ook wel gekregen, doch omdat het ten tijde van Maarten van Rossem *'van den brande hem afhendich gemaickt ware'* heeft Goris, op 22 december 1544 ziek te bed liggende, heel zijn bezit tussen acht en negen uur voor de noen vermaakt aan zijn vrouw *'in tegenwoordicheyt des eerwerdigen Heyligen Sacrament'* en aanwezigheid van oudste en jongste der schepenen, Jacob Henrik Emmen en Jan Laureis Sgreven[26]. Die vrouw was Anna, dochter van Jan Crillaerts[27]. Zij had Goris een dochter, Jenneken, geschonken, welke in 1560 Jan Peters de Verwer en Henrik Wouter Stijnen tot momboors heeft. Hertrouwd met Peter Jan Poirters heeft Anna nog twee dochters gekregen, Heilken en Anneken geheten. Haar momboors waren Ariaan Jan Poirters en genoemde Henrik Stijnen. Op 26 maart 1560 hebben de drie momboors aan Joachim van Esch Wouterszoon het huis met hof, *'brauwhuys ende brauwgetouw, stall ende andere timmeringhe bij de kercke'* verkocht, waarvan Anna ingevolge het testament van Goris de eigendom had verworven[28]. Dit goed heette

15 Otw,R.217,35;
16 Otw,R.213,20v;
17 GA ged. 54,22v;
18 Otw,R.214,12;
19 Otw,R.232,45;
20 Otw,R.241,51v;
21 *Nederlands Patriciaat*,jrg. 26 (1940): Jenneke, dochter van Henrik Jans de Witt; zie ook Lindeind 40;
22 Otw,R.243,4;
23 Otw,R.246,56v;
24 sH,RA,Klooster Catharinenberg,1;
25 Volgens de tekst der Bossche costuimen;
26 Otw,R.249, los blad;
27 Zie onder Lindeind 40;
28 Otw,R.264,17v; G.Berkelmans, De familie Poirters, in *De Kleine Meijerij* jrg 58 (2007), p. 34 en Bastaardsgoed, item p. 59;

het Vlies[29], naar de Orde van het Gulden Vlies, alreeds in de tijd dat Goris Daniels er herberg hield[30]. In 1543 had Goris er de oppervlakte van uitgebreid door in een opwinning de grond achter de stal te kopen[31]. Joachim Wouters van Esch, ook bekend als Jochim Blox[32], was getrouwd met een dochter van de brouwer en waard in de Kroon, met name Kathelijn, dochter van Ariaan Matthijs Schellens[33]. Hij behoorde tot de aanzienlijkste poorters van zijn tijd. Het rentboek van de Tafel van den Heiligen Geest vermeldt *'Jochim van Esch'* als opvolger van *'Peter Porters'*[34]. Jochem wordt opgevolgd door Adriaan Wouters van Heck[35], door op 14 november 1601 van Joachim als weduwnaar van Catharina Schellens een afgebrande hofstad, geheten Het Vlies, benevens van een hofstad *'daer teynden'* te kopen[36]. Adriaan was getrouwd met een kleindochter van Joachim. Als weduwe van Adriaan is Cathelijn, dochter van Frans Joachims van Esch, op 21 oktober 1632 afgegaan van de tocht in een hofstad alsmede in een woonhuis en achterhuis omtrent de kerk ten behoeve van haar vijf zonen Wouter, Jan, Jacob, Aart en meester Willem die buitenslands vertoeft[37]. Aan Aart wordt dan het hier besproken woonhuis toegescheiden en aan Wouter de oostwaarts daarvan gelegen hofstad. De afgang van de tocht vindt plaats met het beding dat Cathelijn levenslang haar woning behoudt in het achterhuis waarin ze al is gehuisvest. Als lasten op het huis worden vermeld: een hertogcijns van twee stuiver en twee penningen, twee cijnzen verschuldigd aan het convent, de ene van twee gulden en de andere van 30 stuiver en het onderhoud van een roede van de dijk. Op 29 december 1632 belast Arnt (die dan al getrouwd is met Willemken Peter Willems dochter) naast een-derde van een erf te Berkel, ook zijn woonhuis met achterhuizing, grond, hof en erf voor de kerk, met een cijns van achttien carolusgulden en tien stuiver[38].

In 1636 staat als onroerend goed van Aart Adriaans van Heck te boek: *'een huys ende X roeden hooffs met het achterhuysken'*, zes lopense en 43 roeden land in de Huppering die Aart gezamenlijk met Peter Lamberts bezit, drie lopense land *'inde hoeve des heeren van Asten'*, een beemd van het klooster in die Diese ter grootte van een lopense en 40 ½ roede en een beemdeke van zijn moeder in de Koppelstraat ter grootte van twee lopense en vijf roeden. Ter zake van zijn gebruik en welvaren wordt Aart aangeslagen voor twee oord[39]. In 1652 is de moeder kennelijk niet meer in leven en heeft Aart het *'bemdeken'* in de Koppelstraat geërfd. Het achterhuis is dan een schuur geworden. Behalve het genoemde huis en de grond in de Hupperinge bezit Aart dan nog slechts een lopense en 24 roeden land *'van d'Ekelschotten'* en het *'Wolffsbleck'* een stuk grond van vijf lopense en 30 roeden[40]. Aart van Heck heeft Willemken, dochter van Peter Willems van Sittert als weduwe achtergelaten[41]. Op 21 juni 1690 traden de schepenen Johan Scholt en Christoffel van der Henst bij haar in het Gulden Vlies aan het kerkhof binnen, alwaar het lijk lag van meester Pieter van Trier, in leven advocaat en schepen te Hilvarenbeek. De beide bezoekers, die chirurgijn waren, stelden vast dat de schedel was ingeslagen[42]. Voordat het bloed van meester Pieter geronnen aan de deurmat kleefde was hij van de gevolgen van het woeste herbergleven dier dagen niet geheel vrijgebleven: aan de linkerzijde van het hoofd werd een litteken van een voorgaande wond vastgesteld.

29 Otw,R.296,59v;
30 Otw,R.260,14: reeds in 1556 is er sprake van de herberg In 't Vlies; De Orde van het Gulden Vlies was in 1430 ingesteld door Filips de Goede, hertog van Bourgondië bij gelegenheid van zijn huwelijk met Isabella van Portugal.
31 Otw,R.247,13v; R.258,24;
32 RA, klooster Catharinenberg, 1, fol. 3 en 3v;
33 Otw,R.242,45v; *Den Arme gegeven*, no 165;
34 GA ged. 54,22v;
35 GA ged. 55,17v;
36 Otw,R.296,59v;
37 Otw,R.326,80v;
38 sH,R.1553,80;
39 GA 241,41;
40 GA 242,38;
41 Zie *Anderhalve eeuw in Oisterwijk*,220;
42 Otw,R.477,48;

Bij de waardin van het Gulden Vlies vond nog een ander merkwaardig voorval plaats in 1691 toen Michiel van Iersel er de koster zei: *'Ick wed om duijsent guldens dat Calvinus den autheur van U religie te Lyon gegeesselt ende gebrandmerckt is'* en aanbood dit te bewijzen met een uittreksel van het protocol van Lyon[43].
Op 16 januari 1700 zijn de zoons van Aart en Willemken, met name Jan, Adriaan en Peter benevens Arnoldus en Antonie, de zonen van Henrik van Megen en Lucia, dochter van Aart en Willemken, overgegaan tot een scheiding en deling, waarbij aan Jan het hier besproken huis met schuur en hof aan de kerk (aan een zijde begrensd door het erf van Adriaan Poirters, en *'voort rontsom tot aen de gemeene straat'*), benevens nog de helft onbedeeld in een weiveld genaamd de Papenbeemd, een stuk grond van zes lopense tussen de Groenstraat en de stroom, is ten deel gevallen. Bij die gelegenheid is aan Adriaan *'den Beygart'*, ter grootte van drie lopense in de Molenakker; nog een leenroerige akker[44], de helft van een akkerland van zes lopense in de Hupperinge, zijnde leenroerig *'aen huyse den Emelaer'* en een stuk grond in de Bodems *'teinde den Cloosterdijck'* ten deel gevallen. Aan Peter is een huis met schuur en hof op de Hoogstraat ten deel gevallen, alsmede een akkerland van drie lopense in den Bijgaart, met een einde aan de Hoolstraat en met het andere aan de akkerweg, vijf lopense akker- en weiland in de Koppelstraat, met een einde grenzend aan de stroom en met het andere einde aan der grond der Armentafel, de helft van de Papenbeemd en de helft van een akkerland van zes lopense in de Hupperinge, met een einde aan grond van de abdij van Sint Geertrui en met een einde aan de gemene baan grenzend. De zoons van Lucia hebben ook een huis op de Hoogstraat gekregen, de Haanse wei, een weiveld van anderhalve lopense tussen de *'Baerdijck'* en de Buundersteeg, waaraan een einde grenst, alsmede grond in de Bodems.

43 Otw,R.502,10;
44 Otw,R.466,86v;

Jan van Heck heeft zijn ouderlijk huis bij uiterste wilsbeschikking nagelaten aan zijn broeders. Op 31 maart 1707 heeft Adriaan zijn helft in een huis, schuur, stalling en hof aan de kerk overgedragen aan zijn broeder Peter, ook ten behoeve van Adriaantje, dochter van Peter Franssen.
Wanneer het goed weer in een volgend geslacht is geraakt, heeft Arnoldus van Heck het voorvaderlijk huis met paardenstal en hof in de maand juli 1728 in een openbare veiling gebracht en aan Hendrik Jan Lathouwers verkocht. Hendrik blijft slechts eigenaar van 28 juli 1728 tot 28 mei 1729, wanneer Michiel Smits als man van Willemijn van Heck de koop vernadert[45]. Willemijn wordt in 1741 nog als eigenaresse genoemd[46]; zij is dan weduwe van Michiel Smits. Haar kinderen en kindskinderen volgen haar op. In een scheiding en deling op 20 maart 1748 tussen Antonie en Hendrik de Loos, Francis Smolders als man van Maria de Loos en Niclaas van de Mierde en Antonie de Loos als voogden van de twee onmondige kinderen van Niclaas bij Elisabeth de Loos, erfgenamen van Jacobus de Loos en Willemijn van Heck valt aan de kindskinderen onder meer een stuk land van drie-en-een halve lopense akkerland op de oostelijke hoek van een kruispunt, genaamd Koningseik, toe; aan Antonie de Loos een huis aan de zuidzijde van de Kerkstraat[47] en onder andere een stuk akkerland aan Cuypersvonder, en aan Francis Smulders het hier besproken huis.
Tot het zevende geslacht dat het huis in de familie houdt behoort Michiel Smolders, die het huis heeft bewoond[48], eerst tesamen met Antonie Mahi en later met de weduwe Huysmans[49]. Bij een scheiding en deling met zijn broeder Francis op 6 juli 1780 is het huis hem toegescheiden[50]. Het heet dan *'vanouds'* het Bont Paardje.
Michiel heeft het huis nagelaten en dit is bewoond gebleven door zijn weduwe Allegonda de Laat, welke is hertrouwd met Nicolaas van Spaandonk. In 1803 heeft Allegonda op het punt gestaan het oude familiegoed te gelde te maken[51], doch nog tot 2 augustus 1823 heeft ze het gehouden. Die dag heeft haar zoon Hendrik Michiel Smulders, touwslager te Tilburg, het voor 200 gulden verkocht aan de Tilburgse metselaar Gerardus Bernards, die zich hier als kapper heeft gevestigd[52]. In onze contreien is dan de luister van het ereteken der Bourgondische landsheren, het Gulden Vlies, voorgoed verbleekt; het huis draagt de naam Het Bont Paardje[53]. Wanneer de registers van het kadaster worden aangelegd bezit Gerardus Bernards nog de eigendom[54].

B

Het huis waarin Floris, de natuurlijke zoon van Simon Goyarts bestierf, was afkomstig van Angnees Lockermans, de dochter van Jan van Esch. Deze Agnees mag wel vereenzelvigd worden met Agnees Leckermans, van welke sprake is in 1368, als buurvrouw van een cijnsgoed dat tevens belend wordt van Lijsbeth Mathijsdochter aan de ene zijde, en door goed van Jan Walraven aan de andere zijde[55]. Bedoeld cijnsgoed wordt gekocht door Henrick de broeder van heer Willem (die) Coster van Daniel van Vladeracken, en komt nog ter sprake wanneer over de familie van Henrik wordt gehandeld. Het werd geërfd door de

45 Otw,R.415,13;
46 GA 261;
47 Zie Kerkeind 14;
48 GA 268;
49 GA 270;
50 Otw,R.429,77v;
51 Otw,R.704,230;
52 Otw,N.5350,323;
53 Het dijkceel (GA 1222) nummer 155 vermeldt de naam niet; Het Bont Paardje droeg in de Franse tijd het huisnummer 58 en was bezwaard met drie gulden en 50 cent, dan verschuldigd aan de *'Domeinen van den Staet'*;
54 F.36: huis en erf (9); F.37: moestuin (2).
55 sH,R.1175,5 en 100;

kinderen van Godevaart Baxs, de natuurlijke zoon van Godevaart Herman Back[56] en hun verwanten, en door Jan geheten die Laet, zoon van wijlen Jan geheten die Laet en zijn mede-erfgenamen. In 1451 hebben zij het huis *'byder kercke'* en ten zuiden van de gemene *'heirwech'* verkocht aan Sophie van der Heyden[57], weduwe van Jan van Gorpe, welke ook wel als Fie van Gorp wordt aangeduid[58]. Jan heet Jan Schellekens van Gorop. Op 4 april 1480 hebben Jacob, zoon van wijlen Laureins van der Heyden, een broeder van Sophie, alsmede Wouter en Goetscalc, zonen van wijlen Jan Schellekens en Sophie het hier besproken huis, dat aan de oostzijde wordt begrensd door het erf van Schelleken Schelleken Janszoon en achter door dat van diens zuster Elisabeth Schellekensdochter, verkocht en overgedragen aan Matthijs Jan Schellekens. Op het goed rust de last van vier lopen rogge, op te brengen voor de *'vier biddende ordenen'*[59]. Het aangelag bij het huis bedraagt een lopense[60].
Matthijs Jan Schellekens heeft zijn goed herhaaldelijk bezwaard. In 1482 belooft hij een erfpacht van een mud rogge aan Dirk Jan Dirks, waarvoor zowel het hier behandelde huis alsook de onbedeelde helft van een beemd te (Moer)Gestel worden verbonden[61]. Het jaar daarop wordt het huis verbonden voor de betaling van een mud rogge welke wordt beloofd aan Dirk, zoon van wijlen Willem Sapeels[62]. Dirk heeft die erfpacht op 8 juli 1488 verkocht en overgedragen aan Aart Henriks van den Wiel, zulks *'in afslage van sinre huwelijker vorwerde'*[63], gemaakt in verband met Aarts huwelijk met Willemken, de dochter van Dirk Sapeels bij Juut, dochter van Aart die Becker. De wanbetaling van de erfpacht noopte Aart reeds vier jaar later het onderpand van zijn erfpacht op te winnen. Het is toen, des dinsdags na Beloken Pasen anno 1492[64], verkocht aan Aleid, dochter van Wouter Henrik Vrancken en weduwe van de secretaris Jacob, de zoon van Jan van der Elst en diens eerste vrouw Marie, de dochter van Jacob van Ele Aart Houtappelszoon. Haar man had in 1487 van Matthijs Jan Schellekens al een erfpacht van 2 mud rogge gekocht[65]. Op 20 juli 1492 hebben Jan en Willem, de zonen van wijlen Matthijs Scellens, ook handelend voor hun broeders Schelleken, Peter, Henrik en Adriaan, alsook voor hun zuster Margriet, ten behoeve van Aleid afstand van hun rechten gedaan[66]. Aleid was kinderloos[67] en tot haar erfgenamen behoorden Laureis Wouter Vrancken, beter bekend als Laureins die Molder[68]. In 1499 koopt Laureins een uit het hier besproken huis gaande erfpacht van een mud rogge van Peter en Aleid, twee van de kinderen van Herman Vermolen, de zoon van Matthijs van der Molen[69]. Laureins' kinderen hebben mede in de naam van Antonis en Engel, de kinderen van hun broeder Dirk op 26 januari 1521 de Kruisakker onder Huikelom en het huis bij de kerk te gelde gemaakt. Aan Henrik, de zoon van wijlen Wouter Martens wordt het huis overgegeven. Er moet een cijns van twee stuiver en een oord uit gegolden worden aan de hertog, een erfpacht van een mud rogge aan de Tafel van den Heiligen Geest en een mud rogge aan de erfgenamen van Aart van den Wiel. Henrik Wouter Martens moet ook een deel van de dijk gaan onderhouden[70]. Tezelfder tijd wordt een hoeve te '*Karkoven optie Hupperinge'*, met een zijde en een einde aan de gemeint van Haaren en nabij het kruispunt van de Berkelse pad en de Meulenweg, welke door Laureins was verworven van Aart en Mechteld, de kinderen van Willem

56 Zie onder Kerkeind 59;
57 Otw,R.159,23;
58 Otw,R.161,23; sH,R.1224,316;
59 Otw,R.186,7v;
60 sH,R.1251,64;
61 Otw,R.188,5;
62 Otw,R.189,44;
63 Otw,R.194,26v; bij de scheiding en deling tussen de kinderen van Aart op 14 december 1523 (Otw,R.227,53) is deze erfpacht toegedeeld aan Gerit Aarts van den Wiel, die deze op 26 januari 1534 verkoopt aan heer Laureins van den Venne (Otw,R.238,3v);
64 Otw,R.197,57;
65 Otw,R.193,4v;
66 Otw,R.197,31;
67 sH,R.1261,382v; zie ook Lindeind 34;
68 Otw,R.187,1;
69 Otw,R.204,14v;
70 Otw,R.225,7v;

Aart Bacx, in de familie gehouden en toegedeeld aan Mark Gijsels, die getrouwd was met Lijsbeth, de dochter van Laureins[71]. Uit dit goed beurde de Tafel van den Heiligen Geest vier lopen rogge en het rentboek vermeldt dienaangaande: *"Item Lauken die molder, dat Aert Bax ende Willem te gelden plagen van wegen Willems van Cuyck IIII lopen rogs welck Cathelyn Jans Costers wijf besette, uut Pasmans hoeve gelegen op die Hupperinge'*. Boven Laukens naam staat: *'nu Jan Egels'*[72], dat is Jan Goyaart Egels die is opgevolgd door zijn zoon Willem, die weer is opgevolgd door zijn schoonzoon Adriaan Janssen de Decker[73]. Terug naar het huis bij de kerk. In 1537 schijnt dit nog in handen van Henrik Martens te zijn[74]. Twee jaar later wordt Helias Jan Jacobs Sberen er zijdelings als eigenaar van genoemd[75]. Die heeft het vermoedelijk verkregen toen het wegens wanbetaling van een erfpacht van een mud rogge werd opgewonnen. Eliaas heeft in 1537 voor het laatst in de schepenbank gezeten; in 1540 is hij niet meer in leven. Op 5 april 1540 hebben Henrik, Agneet en Peterken, kinderen van wijlen Eliaas, de zoon van Jan die Beer Jacobszoon, alsmede Roelof Wouter Roelofs Peynenborch als man van Anneken, een dochter van Eliaas, mede voor Arnt, Jan, Laureins, Jenneken en Heilken, de nog onmondige kinderen van Eliaas, hun rechten op het onder Lindeind 19 besproken huis, dat Eliaas van zijn vader had verworven, afgestaan aan hun broeder Laureins[76]. Ook het hier besproken huis heeft Laureins in handen gekregen, naar het heet als gevolg van een opwinning[77]. Op 19 mei 1543 heeft Laureins zijn huis bij de kerk overgedragen aan zijn nabuur Goris Daniels[78]. Als lasten werden vermeld een gewincijns van een oude grote, aan de hertog verschuldigd, een erfpacht van een mud rogge aan de Tafel van den Heiligen Geest alsmede het onderhoud van een roede dijks. Door een opwinning is het huis weer in handen geraakt van de onmondige kinderen van Eliaas Jan Jacob sBeren. Als hun momboor heeft Roelof Wouter Roelofs Peynenborch op 20 maart 1554 het goed bij de kerk *'opte Hoechstrate'* met *'der vier armer vrouwen huys Jans van Herpen ex uno oistwaert'*, en zich uitstrekkend met de hof *'totten pale van der erffenisse van den stal Peter Jan Poirters eertyts Gorys Daniels'* overgedragen aan Jan en zijn kinderen. Kennelijk was Roelofs pupil de kinderjaren ontgroeid.
Ook Jan Laureis Eliaas sBeren heeft zijn huis nagelaten aan onmondige kinderen. Zijn weduwe, Willemken, heeft haar recht daarin op 8 maart 1572 overgedragen ten behoeve van haar kinderen aan haar zwager Henrik Jan Henriks de Steenbecker (die was getrouwd met Margriet, dochter van Laureis Eliaas sBeren[79]). Deze heeft het tesamen met heer Aart de Beer als gemachtigde van de kinderen van Laureis bij Willemken, met name heer Helias sBeren en zijn zuster Heilken, opgedragen aan Joachim van Esch, hun zuiderbuur[80].

De hiervoor bij het zuidelijke erf genoemde Gerardus Bernaards heeft zijn vrouw, Hendrika Klaasen, dochter van Adriaan Klaasen en Cornelia van Roessel uit Tilburg, in 1830 vroegtijdig door de dood verloren. Hij is toen met zijn beide kinderen Engelbert en Adriana teruggekeerd naar Tilburg, doch eerst naderhand hebben de kinderen Bernaards hun goed op de hoek van de Kerkstraat en het Kerkplein van de hand gedaan. Tot in de tweede helft van de vorige eeuw is er nog getapt, want in 1870 wordt de eigenaar Josephus Kluytmans herbergier en bakker genoemd.
Ten overstaan van notaris Breda heeft de Tilburgse koopman Hendrik Claassen, handelend voor Engelbert Bernaards, bakker te Haarlemmermeer, en Adriana Bernaards, geestelijke zuster te Rotterdam; alsook voor Johanna Maria Bernaards, huisvrouw van Adriaan Kruissen, arbeider, en voor Johanna Bernaards, huisvrouw van Johannes Hombergen, bakker, beiden wonende te Tilburg voor achttienhonderd-en-zeventig gulden het

71 Otw,R.238,9; Merk en Lijsbeth hebben twee dochters, met name Elisabeth en Anna;
72 GA ged. 54,14; uit die hoeve gingen voor de Tafel van den Heiligen Geest ook nog vier lopen rogge die Peter Verstegen vermaakt had: ibidem,15;
73 GA ged. 55,12;
74 Otw,R.241,51v;
75 Otw,R.243,4;
76 Otw,R.244,21v; zie onder Lindeind 19;
77 Otw,R.247,13v;
78 Otw,R.258,24;
79 Otw,R.269,6;
80 Otw,R.276,10;

'*heerenhuis'* met erf en tuin, samen dertien roeden en vijftien el groot, op 30 september 1861 overgedragen aan Josephus Kluytmans, herbergier en bakker te Oisterwijk[81].
Ofschoon in het kadaster gewag wordt gemaakt van een afbraak in 1861 is een gedeelte van de oude bouw vermoedelijk toch gehandhaafd, want het hoekhuis en het huis ten oosten daarvan hebben gezamenlijk één draagbalk.
Op 6 mei 1870 heeft Josephus Kluijtmans voor 1200 gulden overgedragen aan de Rooms-Catholijke Gemeente van Oisterwijk: het *'Heerenhuisje'* met erf en tuin aan het Kerkeind, nog een tuin van twee are en 80 centiare en nog een huis en erf. Met dit laatste huis is vermoedelijk de opstal op de hier onder nummer 64 besproken grond bedoeld. Het is tot in de jaren '70 van deze eeuw in bezit van de kerk gebleven omdat het bijzonder gunstig gelegen was voor iemand die in de kerk dienst deed als koster of organist. De vervreemding door Josephus Kluytmans vond plaats onder voorwaarde dat in het verkochte nimmer een logement, *'koffyhuis'*, herberg of sociëteit, ofwel een kruidenierswinkel of broodslijterij zou worden gehouden.Ook mocht er geen tabak, sigaren, garen en band, *'blom'*, meel en grutterswaren, glas, porselein of aardewerk worden verkocht, in een woord geen van die affaires worden gevoerd welke concurrentie, schade of nadeel zouden hebben kunnen berokkenen aan de zaken die de verkoper dan drijft[82]. Het schoenmakersbedrijf werd niet uitgesloten en mogelijk is het daaraan te danken dat het hoekhuis in handen is gekomen van Gerardus Nouwens[83] (1838-1916). Hij trouwde met Ardina Heessels (1853 - 1936), een dochter van Christianus Sebastianus Heessels (1825 - 1908), die te Helvoirt op 30 april 1852 was getrouwd met Johanna van Gijzel (1825 - 1865) uit Helvoirt. Bastiaan Hessels had een schoenmakersbedrijf waarvan de produkten door zijn zoon Jan in Holland aan de man werden gebracht. In Gerardus Nouwens trof Bastiaan Heessels een schoonzoon die in de wereld vooruit wilde komen en zich de moeite gaf op latere leeftijd bij meester Van den Heuvel van de gemeentelijke openbare school op de Hoogstraat te gaan leren lezen[84]. Gerardus Nouwens is de schoenen fabrieksmatig gaan maken en richtte daartoe een fabrieksgebouw op langs de tegenwoordige Pastoor van Rijckelstraat[85]. Hij had meerdere zonen om de schoenfabriek voort te zetten. Bij de scheiding en deling van zijn nalatenschap op 8 maart 1920 wordt het hierbedoelde hoekhuis met aanhorigheden toegescheiden aan de kinderen die vennoot waren in de firma G. Nouwens & Zoonen[86]. In de crisisjaren die de Tweede Wereldoorlog voorafgegaan zijn, is het de firma zo weinig voor de wind gegaan dat deze in 1937, na de dood van de weduwe van Gerardus Nouwens, in liquidatie is getreden. In de naam van de firmanten heeft meester Gerardus Emerentianus Pastoors, advocaat en procureur te Tilburg, voor 2800 gulden alle rechten op het ouderlijk huis der firmanten overgedragen aan een hunner, Gerardus Hendrikus Nouwens[87]. Het erf daarvan wordt dan een kennelijk op het terrein afgepaald gedeelte[88]. Zoekend naar een kostwinning vestigt Gerardus Hendrikus Nouwens zich echter als pensionhouder aan de Conradkade, nummer 45, te 's-Gravenhage. Zijn huis te Oisterwijk doet hij op 17 oktober 1938 met een mooie winst, voor drieduizend-driehonderd-en-vijftig keiharde guldens over aan Martinus Petrus de Bakker, koopman in het Oudste Huis in de Kerkstraat, die zegt mondeling

81 W. de Bakker, *Archieven van en in bewaring bij de Parochie van Sint Petrus Banden te Oisterwijk*, eigendomsbewijs 15. Over de familie Kluytmans is onder Lindeind 55 uitgeweid;

82 De akte is verleden ten overstaan van notaris Breda. Het huis dat niet op de hoek stond, stond toen schijnbaar abusievelijk ten name van Mozes van der Heyden; W. de Bakker,*Archieven van en in bewaring bij de Parochie van Sint Petrus Banden te Oisterwijk,*eigendomsbewijzen no. 20;

83 *Anderhalve eeuw in Oisterwijk*,229;

84 Volgens een overlevering in de familie Nouwens;

85 Toen deze opstallen eigendom geworden waren van de familie Van den Berg - Moerenburg is deze opstal vertimmerd tot een werkplaats, een kantoor en drie woningen;

86 De ten overstaan van notaris Willem Jozef Wouters verleden akte werd overgeschreven ten hypotheekkantore in Den Bosch op 10 april 1920 in deel 1762, nummer 38;

87 Het kadastraal perceel dat doorsneden wordt draagt het nummer F 1841. Het huis is genummerd A 107;

88 Het erf heeft een oppervlakte van slechts twee are en drie centiare. De overdracht ervan vindt plaats ten overstaan van notaris Obe Pieter van der Klei bij akte van 16 juni 1937, overgeschreven ten hypotheekkantore te 's-Hertogenbosch op 17 juni daaropvolgend in deel 2193, nummer 147;

gemachtigde te zijn van zijn drie ongehuwde dochters, van welke Johanna Catharina Maria en Anna Petronella Maria (welke onderwijzeres is) nog bij hem inwonen en Maria Magdalena Anna, welke het huishouden bestiert van de pastoor van Boerdonk onder Erp[89]. De Nouwensen hebben nog eens een slaatje uit hun goed aan het Kerkeind weten te slaan toen bleek dat het erf van het hoekhuis wat te klein was. Op 31 oktober 1938 heeft Hubertus Bakx als lasthebber van Leonardus Josephus Nouwens, schoenfabrikant, woonachtig in de nieuwe Balbian Versterlaan onder D 251a, ten behoeve van genoemde drie dames de Bakker een strookje van 12 vierkante meter verkocht voor niet minder dan 65 gulden[90]. Na haar huwelijk met Harrie Roozen is Maria Magdalena Anna de Bakker op 7 januari 1952 uit het hier genoemde goed, dat dan omschreven wordt als een woonhuis met een bovenwoning, uitgekocht[91]. Hendrikus Cornelis Roozen was de laatste echte mulder van Haaren.

1450 reconstructie K63

1832 kadaster F.36/37

1950 kadaster F.1942/1943

2023. kadaster E3790/3792

Kerkeind 63	Oisterwijk,GA.87-98	oud 260-271
	eigenaars	bewoners
1736	Michiel Smits	denselve
1741	de weduwe Michiel Smids	
1746		
1751	Francis Smolders	denselve
1756		
1761		
1766		
1771		
1776	de kinderen Francis Smolders	Miggiel Smolders
1781	de weduwe Michiel Smolders	deselve en Anthony Mahi
1786		deselve en weduwe Huysmans
1791		Nicolaas van Spaandonk (2.2), Willem van Roessel (1.0), weduwe Merkerk (1.0), Henricus Essers (2.0)

89 De akte is overgeschreven ten hypotheekkantore te 's-Hertogenbosch op 18 oktober 1938 in deel 2229, nummer 94;

90 De grond wordt afgescheiden van het kadastrale perceel F 926. De akte is overgeschreven ten hypotheekkantore te 's-Hertogenbosch op 1 november 1938 in deel 2230, nummer 67;

91 De akte is overgeschreven te 's-Hertogenbosch op 9 januari 1952 in deel 2537, nummer 102.

overzicht

			Kerkeind 63a-I het Bont Paardje
			? Mathijs Walraven
			? Aart Nouden de Glaasmaker
1-12-1379	sH,R.1176.93v-21	*hofstad met gebouwen*	? Jan Coman, bontwerker
			Aart die Gruyter n.z. Wouter die Gruter x Lijsbet
22-4-1440	O,R.152,26v	*(oud) huis*	Matthijs z. Aart die Gruyter x Heilwich d. Henrik van den Dijck xx Sophie
			hr Aart z. Aart die Gruyter
			hr Henrik Aart de Gruyter
7-5-1449	O,R.157,10r-3	*het oud huis schuur*	Mathijs Aart de Gruyter
28-1-1490	O,R.196,1v	*huis*	Jan z. Henrik Blanckaert x Katelijn
9-1-1529	O,R.232,45r-2	*2 huizen*	Gijsbrecht z. hr Jan van den Eynde
			opwinning
			H.Geesttafel
		het oud huis	Adriaan Pauwels Rijsbroeck
22-8-1537	O,R.241,51v	*2 woningen*	Goris n.z. Daniel Cornelissen van der Goes x Anna d. Jan Crillaerts (xx Peter Jan Poirters)
		huis achterhuis	
26-3-1560	O,R.264,17v	*huis brouwhuis*	Joachim Wouter van Esch x Kathelijn Ariaan Matthijs Schellens
8-3-1572			*een geheel met K63b*
14-11-1601	O,R.296,59v	*afgebrande hofstad klein huisje schop en hofstad teinden*	Adriaan Wouters van Heck x Cathelijn Frans Joachims van Esch, **het Vlies**
26-10-1632	O,R.326,81	*huis achterhuis*	Aart Adriaan van Heck x Willemken d. Peter Willems van Sittert, **het Gulden Vlies** (1690)
16-1-1700	O,R.480,11v	*huis schuur*	Jan Aart van Heck
31-3-1707	sH,R.1660,II,230	*huis schuur stalling*	Peter Aart van Heck x Adriaantje Peter Franssen
			Arnoldus van Heck
28-7-1728	O,R.415,13	*huis paardenstal*	Hendrik Jan Lathouwers
28-5-1729		*huis paardensatl 4 R*	Michiel Smits x Willemijn van Heck (xx Jacobus de Loos)
20-3-1748	O,R.489,80	*huis schuur 5 R*	Francis Smulders x Maria de Loos
4-2-1780 6-7-1780	O,R.429,77v O,R.494,185v	*huis schuur 10 R*	Michiel Smolders x Allegonda de Laat xx Nicolaas van Spaandonk) **het Bont Paardje**
2-8-1823	N.5350,323	*huis 7 R*	Gerardus Bernaards (1791-1864), herbergier, metselaar x 1820 Hendrika d. Adriaan Klaasen (1798-1830) xx 1839 Elisabet Martinus de Bresser (1799-1872), **nr 58 het Bont Paardje F.36/37**
1855			Engelbert, Adriana, Johanna Maria en Johanna Bernaards, *na 1855* **F.503/504**
30-9-1861	reg.67 St Petrus	*herenhuis*	Josephus Kluytmans (1822-1889), herbergier en bakker x 1850 Elisabeth Petronella Hombergen (1828-1892)
6-5-1870	reg.72 St Petrus		*hieraf het oostelijke erf zie K64-I*
1865			Susanna Gerardina Bastiaanse (1791-1882), *na 1865* **F.631,** *na 1866* **F.657**
1870			Mozes van der Heijden)1840-1906), koopman x 1869 Carolina van de Waal (1845-1896) xx 1903 Jeannette van Laar (1850-1908), *na 1874* **F.823/824**
1883			Jacob van Oss (1832-1902), vleeshouwer x 1872 Judith van der Heijden
1901			Gerardus Nouwens (1838-1916), schoenmaker x 1876 Ardina Heessels (1853-1936) *na 1906 met stuk van de straat in het noord-westen* **F.1470/1473**
1920			firma G. Nouwens & Zoonen
1921			Johannes Nouwens (1877-1953), schoenfabrikant x Theresia Groenland, *na 1932* **F.1841**
			hieraf het noordelijk deel K63b
1937			Gerardus Hendrikus Nouwens (1887-?), schoenfabrikant, *na 1938* **F.1927**
1938		***huis***	Maria Magdalena Anna, Anna Petronella Maria en Johanna Catharina Maria de Bakker, *na 1940* **F.1943**
1952		***huis***	Anna Petronella Maria en Johanna Catharina Maria de Bakker
			huisnr. A107, na 1947 Kerkstraat 122

			a-II
			zie K63-I
22-4-1440	O,R.152,26v	*(nieuw) huis*	hr Jan en Henrik zn Aart de Gruyter

27-7-1452	sH,R.1222,329r-5	*½ huis*	½ hr Emond Jan de Vleeshouwer, pbr, vicarius te Dinther
	sH,R.1222,329r-5		½ Goyaart Jan Delyen
27-7-1452	sH,R.1222,329r-5	*huis*	Jan Goossen van der Beerthen geheel,
30-9-1454	sH,R.1224,316r-4		
			zie verder K64
			b
v1379			? Aart Leckermans
			Agnees Lockermans d. Jan van Esch (1429)
			Floris n.z. Simon Goyarts (Biermans?)
			krn Godevaart Baxs n.z. Godevaart Herman Back bij Katelijn Willem Luwe en Jan Jans die Laet c.s.
26-12-1451	O,R.159,23r-3	*huis*	Sophie Laureis van der Heyden wede Jan (Schellekens) van Gorpe
4-4-1480	O,R.186,7v-3	*huis 1 lopenzaad*	Matthijs Jan Schellekens of Godschalks
			opwinning wegens 1 mud rogge
			Aart Henriks van den Wiel
1-5-1492	O,R.197,57r-2	*huis*	Aleid d. Wouter Henrik Vrancken wede Jacob z. Jan van der Elst
20-7-1492	O,R.197,31		
			Laureis Wouter Vrancken (die Molder)
26-1-1521	O,R.225,8v-1	*huis (en klein huisje)*	Henrik Wouter Martens x Geertruit
			Helias Jan Jacobs Sberen
			(opwinning wegens 1 mud rogge)
			Laureins Eliaas Jan Jacobs die Beer x Willemken Willem de Vriese (1537)
19-5-1543	O,R.247,13v-3	*huis*	Goris Daniel van der Goes
			opwinning wegens 3 gld
			Willemken sVriesen weduwe Laureis Eelens (sBeren) (1552)
			krn Eliaas Jan Jacob Sberen
20-3-1554	O,R.258,24	*huis*	Willemken wede Laureis Eliaas Sberen
8-3-1572			Joachim Wouter van Esch
			zie verder onder K63-Ia
1938			*afgesplitst van K63-Ia*
			Leonardus Josephus Nouwens, *na 1938* **F.1926**
		fabriek	Hubertus Bax, *na 1940* **F.1942**
1941		*woonhuis fabriek*	Arnoldus Cornelis van den Berg
			huisnr. A106, na 1947 Pastoor van Rijckelstraat 1

uit: www.devrijheidoisterwijk.nl 10-7-2023